

22.12x34.51	3/6	8	עמוד	קטן	21/02/2020	72112462-5
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציורו - 80790						

"בשיח האקדמי היום קשה להזדהות עם החזון של הרצל ובן גוריון, שהוא משיחי ורחוק מעולם המושגים החילוני בן זמננו"

"הפלטטינים הם חברה חמולתית, עם שונות קבוצתית גדולה בין השבטים השונים בתוכה, והדבר היחיד שמחבר ביניהם הוא ההתנגדות לישראל. אני סבור שגם בעתיד לא תהיה להם מדינה"

אבל אין מדובר רק בהיסטוריונים פוסט-ציוניים: גם היסטוריונים ציוניים אימצו את התיאוריה. "בחנוכה האחרון הייתי עם ילדי במימם החדש במוזאון הרצל", מדגים מלאך. "מלבד העובדה שהם לא תיארו שם את כיסופי הדורות לציון, הם אומרים – במשך אלפיים שנה שום יהודי לא חשב לחזור לארץ ישראל ולהקים בה מדינה, עד שבא הרצל. אפילו היסטוריונים ציוניים מתארים כך את המפעל הציוני".

לדברי מלאך, גם אם התפיסות הללו עוד לא כבשו חלקים נרחבים בציבור, הרי ששיעור התמיכה בהן באקדמיה ואצל קובעי המדיניות גבוה בהחלט. "לתפיסות הפוסט-לאומיות יש משקל עצום בתוך האקדמיה", קובע מלאך. "ויש לכך הד מכריע בתוך השירות הציבורי – בקורסים של הכשרת הבכירים נותנים משקל רב לשיח האזרחי על פני השיח הציוני".

"נאום השבטים" של הנשיא ריבלין הוא דוגמה טובה. "אני לא מאשים חלילה את הנשיא ריבלין בפוסט-ציונות", מדגיש מלאך. "אבל הנאום הזה מציע בעצם קריאה אחרת של החברה הישראלית, שהיא על בסיס אזרחי בלבד, במקום לספר את הסיפור הלאומי בתור עמוד השדרה החברתי שלנו, שהיסוד האזרחי מצטרף אליו.

"בקורסי הכשרה רבים לקחו את הרעיונות הללו, שלפיהם אנחנו חברה אזרחית עם שבטים שונים שמה שמארגן אותנו יחד הוא היסוד האזרחי בלבד, ואימצו אותם כתחליף למגילת

"יש באקדמיה שמתייחסים ללאומיות כאל תודעה כוזבת. המושג הזה מקורו בתפיסות מרקסיסטיות, שלפיהן ההמונים שקועים פעמים רבות בתודעה כוזבת, שנוצרה בידי האליטות כדי להסיח את דעתם מהבעיות האמיתיות"

"כשאנו פוגשים BDS ועיונות לישראל בקמפוסים במערב, אנחנו יודעים שליהודים יש חלק לא מבוטל בעניין הזה – וזה נובע מראייתם את מדינת ישראל כסטייה מהסיפור היהודי. לדעתם, הסיפור היהודי האמיתי הוא ההתעלות מעל הסיפור הארצי והמדיני. עליך לוותר על הריבונות לטובת חיי הרוח היהודיים"

החוקרים הבולטים בעולם ובישראל בתחום זה, מציג את החולשות בתיאוריה הזאת ומציג חלופה סדורה להבנת תולדות הלאומיות בעמים ובישראל.

בן גוריון: "הרצל לא המציא את רעיון התקומה הלאומית"

אני שואל את מלאך איך האקדמיה הישראלית מצאה את עצמה מחזיקה בדעות האלה. "בעשורים הראשונים של האקדמיה הישראלית, היא ראתה את עצמה במידה רבה מגויסת למשימת החיזוק של המפעל הציוני", הוא מתאר את השתלשלות העניינים. "אקדמיה בשירות העם. אולם בהדרגה התרחש באקדמיה אותו תהליך של היחלשות הקול הלאומי שקרה באזורים נוספים בתרבות, אי אז בשנות השבעים והשמונים".

בשלב הזה, טוען מלאך, נוצר פער בין הדור הראשון של המדינה לדור השני. "לאבות הציונות היה ברור שהמפעל הציוני ושיבת ציון הוא מימוש חזון הגאולה היהודי העתיק בהבנה מודרנית. בן גוריון, כשהספיד את הרצל, אמר שהרצל לא המציא ולא גילה את רעיון התקומה הלאומית של עם ישראל; חזון הגאולה הממלכתית של האומה בארצה ליווה את עם ישראל במשך כל שנות נדודיו". "אולם בשיח האקדמי היום קשה להזדהות עם החזון של הרצל ובן גוריון, שהוא משיחי ורחוק מעולם המושגים החילוני בן זמננו. רבים מהאקדמאים היום, בשונה מדור מייסדי המדינה, מנותקים מן המסורת, ולכן הם יכולים לומר שהתקווה הלאומית היא יצירה חדשה. אצל אחרים מדובר בתפיסה שמעלה על נס את הגלות כשיא הקיום היהודי מבחינה רוחנית, ורואה בציונות נסיגה".

זו הסיבה שרבים מההיסטוריונים החדשים ומהאוחזים בשיפולי גלימתם כותבים בשבח הגלות. "העדפת ציון על פני הגולה מעוותת את תפיסת ההיסטוריה היהודית" (אריק ס' גרואן); "הגלות ולא המונותאיזם היא התרומה החשובה שהיהדות תרמה לעולם" (דניאל ויונתן בויראין); "מהחשובות שבמשימות החינוך שכנגד היום בישראל היא להכין את הציבור היהודי להינערות מחורבות הסטייה הציונית מהיעוד היהודי [הגלותי, הדיאספורי]" (פרופ' אילן גור-זאב).

הבעיה בנאום השבטים של ריבלין

ד"ר מלאך הוא גם יו"ר ועדת המקצוע של לימודי האזרחות במשרד החינוך משנת תשע"ה (2015). שנה לאחר שנכנס לתפקיד יצא ספר האזרחות החדש, ובעקבותיו התחוללה סערה תקשורתית וציבורית. חלק מהביקורת נבעה מהבדלי ההשקפות בסוגיה זו ממש. "פרופ' דן אבנון, למשל, פרסם ביקורת נגד חוברת המושגים שצורפה לספר", מספר מלאך. "בחוברת הופיעו כל מיני הצדקות לזכותו של עם ישראל למדינה, וביניהן הייתה גם הזכות הדתית. הוא כתב – ממתאי פעם היהודים רצו מדינה מבחינה דתית?"

"את הדברים חסרי השחר הללו כתב אדם שהקים את מרכז 'גילה' באוניברסיטה העברית שדרכו הוכשרו דורות של מורים לאזרחות. הוא מייצג עמדה שכחה: מבחינתו, הדת היהודית רוצה לולב ותפילין, היא לא רוצה מדינה".

כדי להבין את מי משרתת הכחשת הלאומיות הישראלית, כדאי לקרוא מה שכתוב בסעיף 20 של האמנה הפלסטינית של אש"ף: "הטענות בדבר הקשר ההיסטורי או הרוחני של היהודים לפלסטין אינן עולות בקנה אחד עם אמיתות ההיסטוריה, או עם מרכיבי המדינה במשמעותם הנכונה. היהדות, כדת שמימית (היינו, של התגלות), אינה לאומיות בעלת מציאות עצמאית, וכמו כן אין היהודים עם אחד, בעל אישיות עצמאית, אלא הם אזרחים במדינות שלהן הם שייכים".

המזון של הסטודנטים

אז מה בעצם טוענים ההיסטוריונים החדשים בנוגע ללאומיות היהודית? האוניברסיטה הפתוחה הוציאה בשנת תשס"ו (2006) קובץ מאמרים בשם "להמציא אומה". הספר הזה נכלל בחומר הלימודים של לומדי הקורס "סוגיות בחקר הלאומיות" של האוניברסיטה. "זה ממחיש היטב את המזון האינטלקטואלי שממנו ניזונים סטודנטים רבים בישראל", טוען מלאך.

העורכים ובוני הקורס, הפרופסורים יוסי האן והנרי וסרמן, הסבירו שהקובץ מורכב "ממאמרים העוסקים בהמצאת הלאומיות היהודית-ישראלית". לדבריהם, עד לסוף המאה ה-19 היהודים היו עדה דתית חסרת עבר פוליטי וחסרת שאיפות לעתיד פוליטי. לטענתם, התסיסה הלאומית באירופה של המאה ה-19 היא שעוררה את היהודים להפסיק להתייחס ליהדות כאל דת בלבד, ולהמציא את האומה הישראלית כאומה פוליטית כדי שזו תדרוש מדינה.

לא מדובר בחוקרים אובייקטיביים. השניים מודים שיש להם בעיה מוסרית עם הציונות. להבנתם, הסיבה שהתנועה הציונית מתעסקת באופן אינטנסיבי בלאומיות היא "האופי הבעייתי מבחינה מוסרית של הדרישה המרכזית שלה לארץ מולדת (טריטוריאליזם) בשעה שזו מאוכלסת זה מכבר על ידי בני עם אחר". אמנם חלקם מודים בחוסר האובייקטיביות שלהם, אולם זה לא מפריע להם לטעון את טענותיהם בדבר המודרניות של הלאומיות הישראלית.

הדברים שכותב הובסבאום ז"ל, חוקר הלאומיות שהיה יהודי בעצמו, יכולים לסכם את הטענה: "בשום שלב, לפחות לא מאז שובם מגלות בבל, לא השתמעה מהתבדלות היהודים שום שאיפה עמוקה למדינה פוליטית, ודאי שלא למדינה טריטוריאליזם, עד המצאתה של הלאומיות היהודית בסוף המאה ה-19 כאנלוגיה ללאומיות המערבית שהייתה אז באופנה.

"אין שום הצדקה לזהות את הזיקה היהודית לארץ אבות ישראל, שנבעה מן העלייה לרגל לשם, ומן התקווה לשוב אליה עם ביאת המשיח, עם השאיפה לקבץ את כל היהודים למדינה טריטוריאליזם חדשה שמקומה בארץ הקודש העתיקה. באותה מידה אפשר כביכול לטעון שמוסלמים טובים, ששאפתם העזה ביותר היא לעלות לרגל למכה, מתכוונים בכך להכריז על עצמם כאזרחיה של מי שהיא כיום ערב הסעודית".

בשם התפיסות האלה, הקול המרכזי במדעי החברה מציג את הלאומיות בכלל, ואת הלאומיות היהודית בפרט, כתופעה מודרנית. ד"ר מלאך מתאר ביסודיות בספרו את

"כשבאה הציונות ההרצליאנית היא נשאלה אם היא מממשת את חזון הדורות או סוטה ממנו. הרצל נתקל בקולות של אינטלקטואלים יהודים שאמרו לו – היהדות היא דת ולא לאום, והתנועה הציונית היא גרסיה של היהדות למצב המדיני שלה. חלקים מסוימים באגף החרדי ובאגף הליברלי מחזיקים בדעה הזאת עד היום"

המשך בעמוד הבא

21.98x19.41	2/6	עמוד 8	עולם קטן	21/02/2020	72112463-6
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

תסמונת היפהפייה הנרדמת

ההגדרה של לאומיות היא דבר מורכב. ד"ר מלאך מנסה לפשט בעבורנו את הסוגיה, ולהתבסס על הנחות היסוד שרוב החוקרים מסכימים עליהן. לפיכך, אנחנו מייצרים משוואה כזו:

אתניות + שאיפה לשלטון = לאומיות.

המרכיב האתני הוא מרכיב תרבותי שעשוי לכלול שפה משותפת, מנהגים משותפים, היסטוריה משותפת וכדומה, וכן תחושת סולידריות שמחלחלת להמון הרחב. אבל המרכיב האתני אינו מספיק – אנו זקוקים גם למרכיב הפוליטי: שלטון בפועל או חתירה לשלטון.

"כשהחלו התנועות הלאומיות באירופה של המאה ה-19, הן טענו שהן בתודעה של היפהפייה הנרדמת", מסביר מלאך, ומדגים את טענתם על איטליה: "במשך מאות שנים הזהות הלאומית באיטליה הייתה רדומה, והשלטון היה מפורד ומחולק לרומא, פירנצה, מילאנו ונאפולי וכו'. לטענת חסידי הלאומיות האיטלקית בראשית המאה ה-19 הגיע הזמן 'To make Italy great again'; להחזיר אותנו לתקופה של האימפריה הרומית. כל התעוררות לאומית טענה לזהות היסטורית עתיקה שהייתה רדומה ועכשיו מתעוררת.

"ההיסטוריונים החדשים טוענים שזהו מיתוס שהלאומיות החדשה המציאה כדי להצדיק את עצמה. לטענתם, בתקופה הקדם-מודרנית האנשים לא התעניינו בממד הפוליטי. הם בעיקר דאגו שהשלטון לא ייקח מהם יותר מדי מיסים ולא יתעלל בילדיהם. לא היה להם עניין שהשלטון יהיה 'מְקָרָב אֲחִיקָה'."

מקור הכוח של טענת ההיסטוריונים החדשים הוא במדינות החדשות שהן באמת המצאה מודרנית. ד"ר מלאך מדגים: "הבריטים יוצרים מתחם קולוניאליזם ענק בניגריה, וכשהם עוזבים הם משאירים אותו כיחידה אחת: המדינה בעלת האוכלוסייה הגדולה באפריקה, המונה יותר מ-200 מיליון בני אדם. מדובר בעשרות שבטים וקבוצות. כך גם קורה כשהקולוניאליזם ההולנדי עוזב את אסיה ומשאיר אחריו את אינדונזיה כמדינה ענקית. מובן שמתעוררות תסיסות שבטיות בכל המקומות האלה והשבטים מסגלים לעצמם תודעה לאומית.

"מקומות כאלה מתאימים באופן מובהק למבנה שההיסטוריונים החדשים מציינים. לאיש אין ספק שהיו במקומות האלה אינסוף קבוצות, שבטים וממלכות במהלך השנים, וגם אין ספק שהמסגרות האלה כמדינות מודרניות בעלות הגבולות המסוימים הללו הן המצאה של הקולוניאליזם."

רובנו לא משוטטים במעגלים הפנימיים שמשפיעים לנו על החיים. זו הסיבה שאנחנו לא מבינים את עוצמת הוויכוח על הלאומיות שמתנהל באקדמיה בעשורים האחרונים.

הערעור על הלאומיות בכלל, שמערער גם על הלאומיות היהודית, הוא דלק של ממש לפוסט-ציונות, לתנועות החרם על מדינת ישראל ולגרועים שבאויבנו. וכשהשיטות האלה נלמדות בפקולטות ברחבי הארץ, והאקדמיה הישראלית מתבססת עליהן באופן ישיר או עקיף, מתברר שיש פה נשק מתוחכם, שגם אם הוא נראה לנו לעיתים מגוחך, אנחנו לא תמיד יודעים איך להילחם בו.

ניסיון לפרק את השיטה הזאת מנסקה הוא ספרו החדש של ד"ר אסף מלאך, "מהתנ"ך ועד מדינת היהודים – גלגולי הלאומיות היהודית והפולמוס הישראלי". ד"ר מלאך הוא ראש המכללה למדינאות ששמה לה למטרה להעצים את התודעה היהודית-ציונית של סטודנטים מצטיינים המכוונים לעשייה ציבורית.

הוויכוח על הלאומיות הישראלית הוא ענף, אולי הגרעין, של הוויכוח על הלאומיות בכלל. "אממצע המאה ה-20, בעקבות הנאציזם והפשיזם, יש תגובה אנטי-לאומית חזקה באירופה", מספר מלאך. "את הריאקציה הזאת אנו חווים עד היום: התערטלות מהממד הלאומי-תרבותי והתכנסות לאזרחות אוניברסלית ריקה. האנטי-לאומיות הזאת הצמיחה קול במחקר ההיסטורי של הלאומיות, והוא הפך למיינסטרים בסוף המאה ה-20.

"לפי הדעה הזאת, מוסד הלאומיות הוא בעצם מושג מודרני שתחילתו במאה ה-19. לפניו, לאדם הפשוט הייתה הזדהות דתית, לפעמים הזדהות מקומית או שבטית, אבל לא הזדהות לאומית במובן הפוליטי, כזו החותרת לביטוי פוליטי של הקבוצה הלאומית. רק במאה ה-19 החלה לצמוח התודעה הלאומית-הפוליטית והניסיון לדמיין אותה כעתיקת יומין.

"יש מחקר מפורסם על החצאית הסקוטית, שנחשבת הסמל הלאומי של הסקוטים. המחקר טוען שלחצאית הסקוטית אין באמת עתיקות היסטוריות. היא הפכה להיות סמל לאומי סביב ההתהוות המאוחרת של הלאומיות הסקוטית, שהופנתה נגד הלאומיות האנגלית.

"המחקר רוצה להראות שבממלכה הסקוטית של ימי הביניים לא הייתה לאומיות סקוטית, במובן הזה שלא היה אכפת לאיכו המקומי מהזהות שלו כסקוטי. הזהות שלו הייתה נוצרית, והייתה לו הזדהות מקומית עם הכפר שלו. העובדה שהשלטון שלו היה בתקופה אחת סקוטלנד, בתקופה אחרת אנגליה ובזמן אחר בריטניה – לא עניינה אותו."

אז היכן נקודת הכשל של ההיסטוריונים החדשים?

"הם משליכים מהמציאות הקולוניאליסטית בעולם השלישי וטוענים שכל מדינות הלאום הן המצאה של אותה תקופה. לטענתם, גם באירופה היו שבטים וממלכות רבות, אולם לתושבים לא הייתה הזדהות עם השלטון. הם סבורים שרק ההתעוררות הלאומית המודרנית גרמה לקתולי אחד להזדהות עם הדגל האיטלקי ולקתולי אחר להזדהות עם הדגל הספרדי.

"יש קולות חזקים מאוד בתוך האקדמיה שמתייחסים ללאומיות כאל תודעה כוזבת", אומר מלאך. "המושג הזה מקורו בתפיסות מרקסיסטיות, שלפיהן ההמונים שקועים פעמים רבות בתודעה כוזבת, שנוצרה בידי האליטות כדי להסיח את דעתם מהבעיות האמיתיות כמו רווחתם הכלכלית. לפי ההיסטוריונים החדשים, הלאומיות קמה כדי להסיח את דעת ההמון מהבעיות שגורמת להם האליטה הכלכלית, באמצעות שלהובם בלהט לאומי ששוטף את מוחותיהם ומציג את האויב כמי שמצוי מעבר לגבול.

"באופן אישי, אני לא חושב שצריך לתת מדינה לכל קבוצה לאומית", הוא מדגיש. "יש אזורים בעולם, כמו מדינות עולם שלישי באסיה ובאפריקה, שמסגרת פוליטית רבת-תרבותית היא פתרון יותר נכון להם, אחרת הם יתבוססו בסכסוכי בדלנות אינסופיים. במזרח התיכון זה מורכב עוד יותר."

אש"ף: "היהדות אינה לאומיות"

בשנת תשס"ח (2008) יצא לאור ספרו של פרופ' שלמה זנד הנושא את השם הפרובוקטיבי "מתי ואיך הומצא העם היהודי". זנד לא היה הראשון שהשליך את התיאוריה של ההיסטוריונים החדשים גם על הלאומיות הישראלית, אולם הוא הציג גרסה קיצונית ומשוכללת של התיאוריה הזאת, וגם פרץ את גבולות האקדמיה אל רשימת רבי-המכר, וכיכב בהם במשך שבועות ארוכים.

ההיסטוריונים מקצועיים מתחו ביקורת חריפה על הספר. זנד הוא פרופסור בחוג להיסטוריה כללית ולא להיסטוריה של עם ישראל, כך שלא מדובר בתחום ההתמחות שלו. אבל זה לא הפריע לספר להפוך להצלחה מסחררת ברחבי אירופה. הוא תורגם ליותר מ-20 שפות, יותר מכל ספר היסטוריה ישראלי אחר עד אז.

"זנד בנה נרטיב שלם שלפיו הלאומיות היהודית היא עניין מודרני", מספר ד"ר מלאך. "זה נפל כפרי בשל לידיהם של מתנגדי מדינת ישראל בעולם. זה מה שהם מנסים לטעון כל הזמן – שמדינת ישראל היא המצאה שאין לה שורשים עמוקים בלאומיות היהודית לדורותיה."

22.04x33.52	1/6	8 עמוד	עולם קטן	21/02/2020	72112464-7
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

ישראל - עם עתיק או המצאה מודרנית?

מתברר שבאקדמיה מנסים להוכיח ברצינות גמורה **שהלאומיות שלנו לא קשורה ליהדות**. באמנה הפלסטינית ובארגוני ה-BDS מאמצים את התפיסה הזאת בשתי ידיים. **ד"ר אסף מלאך** יוצא למסע רהוט ומנומק להפרכת כל הטענות של האנשים שעושים כל מה שאפשר לדמיין כדי למחוק את המדינה היהודית

ברצינות גמורה ובשיטתיות טורחים באקדמיה העולמית והישראלית לפרק את הנחת היסוד הזאת כבר יותר משני עשורים. ההיגיון ברור: אם אין עם כזה, אין לו זכות למדינה **ד"ר אסף מלאך** זיהה כבר לפני שנים שזו המערכה הבאה על קיומה של המדינה. בספר שלם שכתב הוא מפרק טענה אחר טענה של מכחישי העם היהודי **בריאיון איתו הוא מסביר מדוע קריטי לספר את סיפור העליות שקדמו למאה ה-19 ולא להתחיל הסיפור בהרצל** **כיצד המוטיבציה למחוק את העם היהודי מתהפכת כשמנסים להמציא את העם הפלסטיני**, מדוע להערכתו לעולם לא תהיה להם מדינה וכיצד הוויכוח הזה קשור בשאלה **אם היהדות היא דת או לאום ואם נכון להפריד את הדת מהמדינה** וגם מדוע מדינת ישראל היא הזדמנות עולמית לתקן את הטרואמה של העמים מהלאומיות המשחיתה של מלחמות העולם

22.55x35.07	4/6	9	עמוד	עולם קטן	21/02/2020	72112465-8
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790						

פק"ל כיסים ללוחם הלאומיות באקדמיה

על הטענות:

התנ"ך הוא ספר לאומי מובהק. קריאה פשוטה בו מגחיכה את הניסיון לשים את השאיפה הלאומית הישראלית העתיקה בסל אחד עם השאיפות הלאומיות שצמחו במאה ה-19 בעולם.

אבל לא רק התנ"ך עוסק בלאומיות הישראלית אלא גם התלמוד לכל אורכו, וכן לאורך כל שנות הגלות דנו ללא לאות בדמותה של המדינה היהודית. השאיפה הלאומית באה לידי ביטוי גם בתפילות היהודים לשוב לארצם ולכונן שם ממלכה.

העמים הנוצריים שקראו את התנ"ך ראו בעם ישראל מודל לאומי בעבורם, ונעזרו דווקא בו (ולא ב"ברית החדשה") כדי לבסס רעיונות את ממלכתם.

קבוצות שונות קיבלו השראה לאומית מעם ישראל גם לאורך ההיסטוריה. עמים רבים ראו בעצמם "עם ישראל החדש" כדי לבסס לעצמם זהות לאומית.

הניסיונות לעלות ארצה לאורך כל תקופת הגלות היו בחלקם הגדול

ניסיונות למימוש לאומי - הרבה לפני המאה ה-19.

גם הצינונות ראתה עצמה כממשיכת החזון הפוליטי העתיק של עם ישראל ולא כיוצרת לאומיות חדשה. כפי שאמר בן גוריון: **"הרצל לא המציא ולא גילה את רעיון התקומה הלאומית של עם ישראל; חזון הגאולה הממלכתית של האומה בארצה ליווה את עם ישראל במשך כל שנות גודדו"**.

הצינונות לא מתאימה לתיאוריה: לפי התיאוריה של הלאומיות המודרנית, מדובר בקבוצות שישבו בחבל ארץ מסוים וגיבשו זהות לאומית. הצינונות, לעומתן, היא תנועה שהניעה פרטים שמרגישים שייכות לעם עתיק מעשרות ארצות לארצם ההיסטורית.

על הטענות:

רבים מהטענות שהלאומיות היהודית היא מודרנית עושים זאת

בגלל השלכה מוטעית מתנועות לאומיות מודרניות (בעיקר בעולם השלישי) על ההתעוררות הלאומית של עם ישראל.

רבים מההיסטוריונים ההיסטוריים נגד ההיסטוריוגרפיה הצינונית מתבררים בבדיקה שיטתית ככסות לאידאולוגיה אנטי-לאומית ואנטי-צינונית.

מובילי התפיסה המחקרית של הלאומיות כתופעה מודרנית הם יהודים המתגוררים בחו"ל, שהגדרת היהדות כדת ולא כלאום עוזרת להם להתעוררות בארצות הימצאם.

פעמים רבות מדובר בכסות לאידאולוגיה אנטי-לאומית ואנטי-צינונית.

אמור לי מיהם חבריך - המשתמשים הגדולים ביותר בטענות הללו הם אויבנו: האויב הערבי (סעיף 20 לאמנה הפלסטינית) ותנועות החרם השונות.

באופן לא מפתיע, רבים מהטענות שהלאומיות היהודית היא מודרנית, מתעקשים באותו להט שהלאומיות הפלסטינית היא עתיקה.

הרמן כהן: "הצינונים רוצים להפוך אותנו לנורמליים"

שלמה זנד. "הנרטיב שלו שיחק לידי מתנגדי ישראל" Michel Abada: 017x

אלי אביבי. "יש לו זכות להכריז על חוף אכזבי כעל מדינה?"

אריק הובסבאום: "בשום שלב לא הייתה ליהודים שאיפה עמוקה למדינה פוליטית" Rob Ward: 017x

אהרן, ולא לחידוש אי-אלה מן החוקים שעניינם המדינה היהודית.

"הישראלי הממוצע לא מבין עד כמה זה עמוק", טוען מלאך. "מבחינת חלקים מיהדות התפוצות שמזוהים באופן עמוק עם אזרחותם הזרה, חזרתה של היהדות לזירה המדינית היא התרחקות מהחזון הרוחני של עם ישראל ולא התקרבות אליה. הפילוסוף הרמן כהן הזהיר את תלמידיו פרנץ רוזנצווייג: היזהר מן הצינונים; הם רוצים להפוך את היהודים להיות נורמליים ואת היהדות להיות עוד אלבניה."

היום זו הדעה הדומיננטית אצל יהודי התפוצות?

"קשה לדעת, אבל ברור שאלו קולות שיש להם השפעה רבה. כשאנו פוגשים BDS ועיונות לישראל בקמפוסים במערב, אנחנו יודעים שליהודים יש חלק לא מבוטל בעניין הזה - וזה נובע מראייתם את מדינת ישראל כסטייה מהסיפור היהודי.

"אנחנו אומרים - חזרנו לארץ אבותינו, יש לנו זכות מדורי דורות. והם אומרים - הסיפור היהודי האמיתי הוא ההתעלות מעל הסיפור הארצי והמדיני, להקדיש את חיננו לחיי הרוח והמוסר. ממילא אסור לך להתעסק במלחמות ובפוליטיקה, ועליך לוותר על הריבונות לטובת חיי הרוח היהודיים."

הפרדוקס של השמאל

לזיכור על הלאומיות בכלל ועל הלאומיות היהודית בפרט יש השלכה פוליטית נוספת, חשובה לא פחות. הרי אם ההיסטוריונים החדשים טוענים שהלאומיות היא המצאה מודרנית והלאומיות הישראלית היא המצאה מודרנית, הרי שגם "העם הפלסטיני" הוא המצאה מודרנית.

אולם אם נפנה לדהאן ולווסרמן, החוקרים שהוציאו את הקובץ "להמציא אומה", נגלה שהם מתייחסים רק לעם ישראל כאל אומה מומצאת. כשהם מגיעים לדבר על הפלסטינים, לעומת זאת, הם מתארים אותם כ"עם היושב ישיבת קבע מזה כשבעים דורות על אותה אדמה, שהיא אדמתו שלו [...] המקודשת גם על ידו לא פחות משהיא מקודשת על ידי הצינונות ומדינת ישראל".

ההיסטוריונים שאומרים שאין לגיטימיות ללאומיות היהודית, יגידו גם שאין לגיטימיות ללאומיות הפלסטינית? "הימין בהכללה אומר שהלאומיות היהודית היא דבר אותנטי ועמוק ואנחנו חייבים לממש אותו במדינה, אבל כשמדברים על הזהות הפלסטינית הוא אומר - אין שם לאומיות. הצד השמאלי הרדיקלי, לעומתו, מגן באדיקות על הלאומיות הפלסטינית ושולל את זכות היהודים לאותה לאומיות ממש.

"בכל העולם תמצא את הפרדוקס של תנועות השמאל: לדעתן, לאומיות טובה רק כאשר היא פוסט-קולוניאלית, כלומר כשהיא מתנגדת לשלטון שמדכא אותה. אבל ברגע שהיא משתחררת, היא מיד הופכת ללאומנות שצריך לשלול אותה ולהמיר אותה במדינה אזרחית. אתה עובר באחת מקורבן למקורבן, אין שלבי ביניים. לפי הלוגיקה הזאת, ברגע שתהיה לפלסטינים מדינה, הם יהפכו ללאומיות לא לגיטימית שצריכה לתת זכויות אזרח מלאות למתנחלים שיגורו בתוכה ולארגן את עצמה על בסיס אזרחי".

העצמאות, שמספרת את הסיפור הלאומי של העם היהודי. **אולי זה נובע מהחשש שיש לאומי מנשל את קבוצות המיעוט שלא משתייכות אליו?**

"יש פה מורכבות אמיתית. אני לא מהאנשים החושבים שצריך לראות רק את היסוד הלאומי ולא את היסוד האזרחי. אם אנחנו רוצים להיות אומה מתקנת, ברור שעלינו לשים לב ליסוד האזרחי, לשמור על זכויות הפרט של כל אזרחי ישראל ולכבד ככל האפשר את המסורות של קבוצות המיעוט.

"אבל אסור שבשם זה נגיע למקום שמדחיק את הסיפור הלאומי והופך אותו לאמונה פרטית של היחיד, לדבר שלא אמור בשום מובן לעצב את הפרהיסיה הציבורית או להיות נוכח ברשות הרבים".

העידן המשיחי

קולות שמתנגדים למחשבה הצינונית נשמעים לא רק בהיכלי האקדמיה, אלא גם בתוך עולם בית המדרש. מלאך מביא בספר שלו מקורות שונים, מימי התנ"ך דרך חז"ל ועד לאחרונים, שמנסים לענות על השאלה - מהו העידן המשיחי המצופה; מהו הדבר שעם ישראל מחכה לו במשך כל ימי הגלות.

"מצד אחד, אנחנו קוראים על מלכות בית דוד ומייחלים לשובה", אומר מלאך. "מצד שני, אפשר לראות בתנ"ך הסתייגות מלאומיות פוליטית, אצל גדעון ושמואל ובפסוקים רבים של הנביאים המייחלים למלכות ה'. גם בדברי חז"ל ישנם מדרשים - אם כי הם לא הרוב - שלפיהם מינוי מלך הוא בדיעבד, ולעתיד לבוא יבוא מלכנו הראשון - הקב"ה.

"גם בין חכמי ישראל, הרמב"ם הציג קול ברור מאוד, האומר שימות המשיח הם מלכות פוליטית. אבל יש לנו קולות בין הראשונים והאחרונים, למשל בדברי המהר"ל מפראג, שמהם עולה שימות המשיח הם תקופה ניסית ופלאתית קצרת-מועד שמובילה אל העולם הבא וכלל לא חזרה לעידן של שלטון מדיני נורמלי כאומה בין האומות.

"באותו אופן, כשבאה הצינונות ההרצליאנית היא נשאלה אם היא מממשת את חזון הדורות או סוטה ממנו. הרצל נתקל בקולות של אינטלקטואלים יהודים שאמרו לו - היהדות היא דת ולא לאום, והתנועה הצינונית היא גרסיה של היהדות למצב המדיני שלה. חלק מהיהודים השתלבו בתנועה הקומוניסטית הכללית בטענה שהיהדות היא דת בלבד. חלקים מסוימים באגף החרדי ובאגף הליברלי מחזיקים בדעה הזאת עד היום".

דוגמה לכך היא הצהרת התנועה הרפורמית באמריקה בתרמ"ה (1885): **"לא עוד רואים אנו בעצמנו לאום, כי אם עדה דתית; ולפיכך אין אנו מצפים לא לשיבה לארץ ישראל, לחידוש עבודת הקורבנות בידי בני**

"פרופ' שלמה זנד בנה נרטיב שלם שלפיו הלאומיות היהודית היא עניין מודרני. זה נפל כפרי בשל לידיהם של מתנגדי מדינת ישראל בעולם. זה מה שהם מנסים לטעון כל הזמן - שמדינת ישראל היא המצאה שאין לה שורשים עמוקים בלאומיות היהודית לדורותיה"

"בעקבות הנאציזם והפשיוזם החלה תגובה אנטי-לאומית חזקה באירופה. הדעה המרכזית היום באקדמיה היא שמוסד הלאומיות הוא בעצם מושג מודרני שתחילתו במאה ה-19. לפניו, לאדם הפשוט הייתה הזדהות דתית, לפעמים הזדהות מקומית או שבטית, אבל לא הזדהות לאומית כמובן הפוליטי"

"אני לא מאשים חלילה את הנשיא ריבלין בפוסט-צינונות. אבל הנאום הזה מציג בעצם קריאה של החברה הישראלית על בסיס אזרחי בלבד, במקום לספר את הסיפור הלאומי בתור עמוד השרדה החברתי שלנו, שהיסוד האזרחי מצטרף אליו. בקורסי הכשרה רבים לקחו את הרעיונות הללו ואימצו אותם כתחליף למגילת העצמאות."

15.02x25.21	5/6	עמוד 10	עולם קטן	21/02/2020	72112468-1
בנימין זאב הרצל - בהקשר לצינו - 80790					

האם לפלסטינים מגיעה מדינה?

משום כך, ד"ר מלאך חושב שהשאלה החשובה לעניין הפלסטינים היא לא אם הם עם, אלא אם לקבוצה הזאת מגיעה מדינה.

"לפי המשפט הבינלאומי, ברור שלא לכל 7,000 הקבוצות יש זכות להקים מדינה", טוען מלאך. "היה בחור בישראל בשם אלי אביבי שהחליט להכריז על חוף אכזיב כעל מדינה; הוא שם גדרות מסביב לבוטקה שלו בחוף וכל מי שנכנס פנימה הוא החתים לו דרכון. האם יש לו זכות להקים מדינה כי הוא רוצה בכך?"

"הקטלונים עשו משאל עם והחליטו שהם רוצים לפרוש מספרד. האם לפי החוק הבינלאומי ספרד מחויבת לתת להם עצמאות? מובן שלא. הזכות להקים מדינה מבחינת המשפט הבינלאומי קיימת רק אם אינה פוגעת טריטוריאלית וריבונית בשלמותן של המדינות הקיימות. לתנועות בדלנות ממדינות קיימות אין זכות משפטית אוטומוטית להגדרה עצמית."

רוב המדינות הוקמו אחרי שחיו תחת שלטון זר, כך שאפשר לומר שזו פגיעה בריבונות של מדינה קיימת; למה הן הן הפלסטינים לא?

"כאן אנחנו חוזרים לשאלה מהם המניעים או הצידיקים להקמת מדינת הלאום. המניע אמור להיות הגנה על התרבות של אותו לאום מפני איום או יצירת מרחב למימוש. כאן נכנסות גם שאלות של רמת הבידול של התרבות המדוברת מתרבויות סמוכות וגם המשך ההיסטורי של הזהות הזאת, שהרי תרבות אינה דבר שנוצר יש מאין וכאשר היא מגויסת לטובת מאבק פוליטי, היא בדרך כלל לא בעלת תוכן חיובי משמעותי ששווה להגן עליו."

"המשך ההיסטורי של הפלסטינים הוא קצר-מועד, כך שלא הצליחה להיווצר תרבות משמעותית מעבר לתעמולת המאבק בישראל. מדובר בחברה חמולתית, עם שונות קבוצתית גדולה בין השבטים השונים בתוכה, והדבר היחיד שמחבר ביניהם הוא ההתנגדות לישראל. לפלסטיניות אין חשיבות תרבותית נבדלת דיה מן הערביות והדבק הסולידרי היחיד שיש לה הוא חלש ולא יכול לשמש גורם מלכד עמוק. לכן אני סבור שגם בעתיד לא תהיה להם מדינה."

השראה לאומית

הרוחות האנטי-לאומיות המנשבות באקדמיה, שלילתה של הלאומיות הישראלית והשימוש בה לצרכים פוליטיים, הובילו את ד"ר מלאך לעשות מעשה: להפריך בשיטתיות את דברי ההיסטוריונים החדשים. "האמירה שהיהדות היא דת ולא לאום ושהלאומיות היהודית המודרנית היא המצאה שאין לה שורשים עתיקים, היא מופרכת ומבוססת על שקרים ובדיות."

ערביות ולא פלסטיניות

כשאנו מדברים על השאלה אם להקים מדינת לאום לקבוצה מסוימת, יש שתי שאלות שעלינו לשאול: השאלה הראשונה - האם הקבוצה הזאת נחשבת עם. השאלה השנייה - האם לעם הזה יש זכות לקבל מדינה.

ננסה לתרגל את שתי השאלות כשאנו בוחנים אם לפלסטינים מגיעה מדינה. אבל כדי להסביר זאת, צריך קודם כול לשאול שאלה על לאומיות אחרת, קדומה יותר - הלאומיות הערבית.

"הערביות לא נתפסה במונחים לאומיים עד המאה ה-20, מסביר מלאך. "זו הייתה חברה שבטית, והשבטים

האלה לא רצו ממלכה. במאה ה-7 מגיע מוחמד ומביא רעיון דתי-אסלאמי - צריך להקים מדינה של כל מאמיני האסלאם, ללא קשר למוצאם האתני או הלאומי."

"הלאומיות הפאן-ערבית, שרואה את הערביות כבסיס מכיל לכל בני ערב - מוסלמים או נוצרים - התחילה בראשית המאה ה-20. יוזמי התנועה היו ערבים נוצרים, שבמסגרת הלאומיות הערבית הם מצאו מקום כשוויים למוסלמים לעומת הנחיתות שהייתה להם בתוך הח'ליפות המוסלמית."

"המנדט הבריטי ניסה בראשיתו לחלק את המרחב בין מדינה פאן-ערבית למדינה יהודית. לפי התוכנית הזאת, המדינה הפאן-ערבית תהיה על שטחים נרחבים במזרח התיכון, והמדינה היהודית תהיה על ארץ ישראל כולל עבר הירדן. זה לא הצליח, בגלל המאבקים בין המעצמות ובגלל הסרבנות הערבית ורצונם שלוט גם על ארץ ישראל. נאצר הולך למלחמת ששת הימים כדי להקים על חורבותיה של מדינת ישראל את המדינה הערבית של הלאומיות הפאן-ערבית."

"כל ההתנגדות לצינונות עד אז היא רצון של הערבים להעיף את היהודים, אבל לא כדי להקים איזו שהיא מדינה עצמאית בארץ ישראל - אלא כדי שארץ ישראל תהיה חלק מהמדינה הפאן-ערבית. איך מגדירים הפלסטינים היום את השטח של 'פלסטין ההיסטורית'? לפי השטח שהוגדר על ידי המנדט כבית לאומי לעם היהודי. זו ההוכחה שאין שום זהות פלסטינית משמעותית לפחות עד המנדט."

"עד היום, לא פעם כשאתה מדבר עם ערבי אתה נוכח לדעת שהוא מסובך בעצמו בין זהותו הערבית לזהותו הפלסטינית. הוא מרגיש חלק מהלאומיות הערבית שנושעת על תרבות מפוארת של מאות שנים: שפה, תרבות, היסטוריה, ורואה בה מרכיב של ממש בזהות שלו."

"לעומתה, התרבות הפלסטינית מבוססת על מאפיין אחד: ההתנגדות לישראל. רק לאחר תבוסתם במלחמת ששת הימים, כשנגנז חלום הפאן-ערביות, הם מפתחים את חזון הלאומיות הפלסטינית והופכים אותו לעיקרי."

יותר מיובל אחרי מלחמת ששת הימים, היום הפלסטינים כבר נחשבים עם?

"זו שאלה של הגדרה, אין לזה תשובה מוחלטת או אמיתית. זה לא שיש בשמיים רשימת עמים ואנחנו מנסים לברר אם הם כלולים בה או לא. החוקרים חלוקים בשאלה כמה עמים יש בעולם, וזה נע בין 500 ל-7,000. ברשימה של ה-7,000 אני מעריך שהם נמצאים, וברשימה של ה-500 הם לא."

"בסופו של דבר, יש היום ערבים רבים בארץ ישראל שמזדהים כפלסטינים. ברמת הזהות שלהם זו עובדה שאי אפשר להכחיש. אבל השאלה היא מה משמעות קיומה של זהות כזו, וכאן העובדה שזו זהות שנוצרה כמניפולציה אנטי-ציונית בידי מדינות ערב היא עובדה משמעותית מאוד."

22. 24x30. 98	6/6	11	עמוד	קטן	21/02/2020	72112466-9
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונות - 80790						

יש נקודת אמת בדברי ההיסטוריונים החדשים: הציונות אכן קיבלה השראה מההתעוררות הלאומית באירופה במאה ה-19.

"כמובן, אבל לא על זה הוויכוח. השאלה היא אם הציונות היא רק סניף של ההתעוררות הלאומית במאה ה-19, או שהיא שואבת גם מהלאומיות העתיקה שלה. האם רק במאה ה-19 היא רצתה להיות לאום, או שהיא מחכה לחזור לתפקד כאומה כבר אלפי שנים.

"נגיד יותר מזה: ההתעוררות הלאומית במאה ה-19 אף היא ינקה מהלאומיות הישראלית העתיקה בזכות התנ"ך. כך שגם מה שניקנו מההתעוררות הלאומית באירופה - הוא עצמו קשור לרעיונות שמקורם בישראל".

השאיפות הלאומיות המודחקות שלפני המאה ה-19

אחרי שהראה איך הלאומיות הישראלית השפיעה כלפי

חוץ, התפנה ד"ר מלאך להראות איך היא השפיעה כלפי פנים. "רציתי להראות עד כמה היסוד הלאומי היה בולט לא רק בתקופת המקרא, אלא גם בתקופת חז"ל ואפילו בתקופת הגלות", הוא מסביר. מספר המקורות בנושא, כמובן, עשיר ומגוון.

"יש היסטוריונים שטוענים שבימי הביניים באו לארץ רק כדי ללמוד תורה ולהיקבר פה, בלי שום ממד לאומי. א"ב יהושע טען למשל שהגלות הייתה מרצון, כך שגם כשניתנה ליהודים האפשרות לחזור הם לא עשו זאת.

"התופעה הזאת אכן הייתה קיימת: רבי יהודה הלוי מבכה אותה בספר הכוזרי וגם ריש לקיש גוער ברבה בר בר חנה על כך. אבל זה לא אומר שהיא הייתה חזות הכול. אי אפשר להפוך את זה לשיטה, כאילו עם ישראל ויתר לנצח על הרצון לחזרה לאומית לארץ ישראל.

"היו לא מעט ניסיונות לעלות לארץ ישראל ממניעים לאומיים, כדי ליצור כאן מבנה פוליטי. למשל, בעליית בעלי התוספות במאה ה-13 מגיעים 300 תלמידי חכמים במטרה 'להיות הצבא של מלך המשיח'. בשנת 1235 הוכרחו היהודים לעזוב את פראג 'על אשר התכוונו להקים צבא והיו מראים מכתבים שבהם הודיעו אותם שמשחם בא'. הם רוצים להקים צבא כדי לכבוש את ארץ ישראל. מדובר בפרויקט לאומי, לא בעלייה לרגל.

"חלק גדול מהניסיונות גרר התנגדות של השליטים שהבינו את המשמעות הסימבולית של עם ישראל שחוזר לארצו. למשל, הפרנציסקנים התנגדו לניסיונם של דונה גרציה ודון יוסף נשיא לפתח מסגרת מדינית באזור טבריה.

פקודה אפיפיורית בשם 'גזרת הים' אסרה במאה ה-15 על רבי חובלים להסיע יהודים לארץ ישראל, ותנועת עלייה המונית של יהודי סיציליה באותה תקופה נבלמה בידי הכתר האראגוני. כשכל הניסיונות לתקומה לאומית נהדפים, אפשר רק לדמיין כמה חלומות יהודיים לא הבשילו לכדי מעשה מפחד השלטונות".

מודל לייצוא

הגל האנטי-לאומי עבר על אירופה ועשה בה שמות. אבל בשעה שהלאומיות נחלשה באירופה, בישראל הדומיננטיות הלאומית עדיין חזקה. "ישראל הפכה להיות דגם ייחודי במערב", טוען מלאך. "מצד אחד מאוד לאומית, ומצד שני מאוד דמוקרטית. עם כל הוויכוחים על האזינונים הללו, מדינת ישראל היא מודל לייצוא בעבור מדינות לאום שלא מצליחות למצוא איזון.

"דווקא מכיוון שמדינת ישראל

היא לא פרי של המאה ה-19 אלא התגשמות חלום הדורות, נתלות בה הרבה תקוות ולכן גם האכזבות קשות יותר. הרצון של יהודים ציוניים שמדינת ישראל תהיה 'מדינת חזון' ולא 'מדינת שירות' - זה דבר ייחודי שהוא מכפיל עוצמה חשוב

ווסרמן ודאהן, החוקרים שהוציאו את הקובץ "להמציא אומה", מתייחסים רק לעם ישראל כאל אומה מומצאת. כשהם מגיעים לדבר על הפלסטינים, לעומת זאת, הם מתארים אותם כ"עם היושב ישיבת קבע מזה כשבעים דורות על אותה אדמה, שהיא אדמתו שלו, המקודשת גם על ידו לא פחות משהיא מקודשת על ידי הציונות ומדינת ישראל"

"אם אנחנו רוצים להיות אומה מתוקנת, ברור שעלינו לשים לב ליסוד האזרחי ולשמור על זכויות הפרט של כל אזרחי ישראל. אבל אסור שבשם זה נגיע למקום שמדחיק את הסיפור הלאומי והופך אותו לאמונה פרטית של היחיד"

"היו לא מעט ניסיונות לעלות לארץ ישראל ממניעים לאומיים, כדי ליצור כאן מבנה פוליטי. למשל, בעליית בעלי התוספות מגיעים 300 תלמידי חכמים במטרה 'להיות הצבא של מלך המשיח'. בשנת 1235 הוכרחו היהודים לעזוב את פראג 'על אשר התכוונו להקים צבא' כדי לכבוש את ארץ ישראל. מדובר בפרויקט לאומי, לא בעלייה לרגל"

"חשוב להשמיע בזה קול ברור, כדי לענות ל-BDS ולמחורמי ישראל בקמפוסים ברחבי העולם שקוראים את סעיף 20 באמנה הפלסטינית; לתת מענה לחלק גדול מהסטודנטים שנתקלים בטקסטים הללו, ועוד יותר לאלה שלא נפגשים איתם, אבל המרצים שלהם כבר מתבססים עליהם".

התשובה של מלאך לטענות ההיסטוריונים החדשים נפתחת בכיוון מעניין: הוא בוחר להראות איך קלטו אומות העולם את העם היהודי. בין הקטעים המרגשים שהוא מצטט בספר, הוא מביא את המנשר של נפוליאון ליהודים, שעיקרו הם: "ישראל עם סגולה! העריצים הכובשים גזלו מכם נחלת אבותיכם, אבל לא עלתה בידם למחות את זכרם ואת קיומכם הלאומי. [...] הנה בא הרגע [...] לתבוע את הזכויות האזרחיות שנמנעו מכם בחרפה, את זכות קיומכם המדיני כאומה בין האומות".

"קוראי מקרא לאורך כל ימי הביניים שחיפשו הזדהות לאומית - הלכו אל המקרה הישראלי", אומר מלאך. "התנ"ך הוא הספר היחיד בימי קדם בעל תודעה היסטורית, שנותן חשיבות למהלכי בני האדם בהיסטוריה. כשרואים עד כמה אומות העולם לאורך הדורות התייחסו לתנ"ך כאל ספר לאומי שמשרטט חזון מדיני, מגוחך להגיד שהיהדות שנסענת עליו היא דת ולא לאום".

יתרה מזאת: עמים רבים ראו את עצמם כעם ישראל החדש, ושאו מההיסטוריה העתיקה של עם ישראל השראה לתקומת ממלכתם, בהם: אתיופיה הנוצרית, ממלכת הפרנקים, צרפת, ספרד, רוסיה, אנגליה, הולנד, שוודיה, פולין וכמובן ארצות הברית.

בחרתי רק דוגמה אחת מתוך עשרות שליקט מלאך - דברים שאמרו בשנת 1775 נשיא אוניברסיטת הרווארד סמואל לנגדון על מדינת ארצות הברית המתוקמת, שתכריז על עצמאותה כעבור שנה:

בעבור החברה הישראלית.

"השיח בישראל עוסק בשאלה האם זה מה שחלמנו עלינו - לא תמצא את זה במדינות אחרות, כי הן לא חלמו על המדינה שלהם במשך אלפיים שנה. גם אם אנחנו חלוקים בתשובה מהו החלום, הדיבור שלנו על החלום - הוא עצמו אנרגיה חזקה מאוד שיש רק כאן.

"הרב קוק דיבר על תחיית הקודש שאמורה להתחולל עם השיבה לארץ ואמורה להעסיק את טובי המוחות. אין הכוונה שנכניס לתוך המדינה קצת יידישקייט, אלא שכמו שהלאומיות היהודית לבשה פנים חדשות בתקופה המודרנית, כך גם העולם הרוחני היהודי בארץ ישראל צריך להתחדש לאחר הגלות. בעיני הרב קוק, השאלה הגדולה הייתה איך צריכה להיראות תחיית הקודש. בזאת תיבחן הציונות: האם היא תביא גם לתחיית הקודש ולא רק לתחיית החול."

"מדינות לאום רבות ראו בעם ישראל התנ"כי את המודל לבניית

אומה חזקה ומוסרית, המשלבת את היסוד הלאומי ואת היסוד הרוחני. האם עם ישראל בגלגולו המודרני יוכל לשמש מודל לאומה כזו? אני חושב שאנחנו יכולים לפחות להציב את זה כאתגר".

